

Riek Bakker, directeur Stadsontwikkeling:

WE ZIJN GEEN **WERELDBESTORMERS;** **HET IS EEN KWESTIE** **VAN LOGICA**

Na de wederopbouw van de haven en een omvangrijke stadsvernieuwingsoperatie staat nu de leefbaarheid van de binnenstad centraal bij de Rotterdamse Dienst Stadsontwikkeling. In enkele jaren heeft de binnenstad de gedaante van een indrukwekkende bouwput aangenomen. Tijd voor een interview met de directeur Stadsontwikkeling, Riek Bakker. Een directeur die in haar werkkamer met uitzicht over de haven vol vertrouwen naar de toekomst van de Maasstad blikt.

In 1986 maakte Riek Bakker de stap van directeur van haar adviesbureau voor tuin- en landschapsarchitectuur en stedenbouw naar directeur van de Rotterdamse Dienst Stadsontwikkeling. 'Een soort mix van stedenbouw en landschapsarchitectuur', zo kwalificeert zij zichzelf, een groot-schalig denker die de grote lijnen voortdurend in het oog houdt en tegelijkertijd detailist genoeg is om te kunnen 'freaken' op de inrichting van haar werkkamer. De suggestie dat Rotterdams ambitieuze plannen met haar komst in verband moeten worden gebracht wordt resoluut van de hand gewezen. Rotterdam heeft generaties lang bestuurders gehad die van wanten wisten. Want vergis je niet; deze stad hangt als een soort provincieplaatsje aan iets heel groots en dat heet haven. Het is vrijwel uniek dat een gemeente aan het hoofd staat van zo'n groot bedrijf als de Rotterdamse haven. Door die positie heeft men in het verleden zeer ingrijpende besluiten moeten nemen: de haven, voor een zeer groot deel verwoest door het bombardement in mei '40 moest snel weer worden opgebouwd, het graven van de Nieuwe Waterweg was bij wijze van spreken een hamerstuk in de raad en het tempo waarmee werd besloten de waterweg uit te baggeren zorgde ervoor dat Rotterdam als eerste Europese havenstad bereikbaar werd voor mammoettankers. Diezelfde bestuurskracht heeft volgens Bakker tot de huidige grote plannen geleid: "Er wordt nu gezien dat de stedelijke vernieuwing cruciaal is voor de economische ontwikkeling van deze stad. Ik had het geluk hier op het juiste moment binnen te lopen;

er zat een grote club die zei 'wij willen', daar kreeg je gauw de vlam in de pan. Op lokaal bestuurlijk niveau was de politieke wil aanwezig en bovendien was de Vierde Nota in de maak, men geloofde weer in steden: alle neuzen stonden in de goede richting".

Behalve een stad die bestuurlijk de nodige ruimte bood trof Bakker ook een stad met binnenstedelijke ruimte in de meest letterlijke zin van het woord aan. Het Bombardement heeft de weg geëffend voor de plannenmakers. Bakker erkent dat Rotterdam in dit opzicht in een unieke positie verkeert: terwijl de centra van andere steden zijn dichtgeslibd en men zich nu op de ontwikkeling van de stadsranden richt,

konden de Rotterdamse plannenmakers medio jaren tachtig, dankzij de prioriteit die aan de opbouw van de haven en de stadsvernieuwing werd gegeven, hun creativiteit op de binnenstad loslaten. De resultaten beginnen zichtbaar te worden: wie het Rotterdamse Centraal Station aan de zuidzijde verlaat staat aan de rand van een veelbelovende bouwput, van waaruit de nodige hoogbouw begint te verrijzen.

Spannend voor ontwerpers, maar het is de vraag in hoeverre dit nieuwe centrum door Rotterdammers zelf op prijs wordt gesteld. Het gesprek met de directeur Stadsontwikkeling vangt dan ook aan met een vraag naar de leefbaarheid in een dergelijk grootstedelijk landschap.

Riek Bakker. Bron: DROS Rotterdam

Kunt u ons iets vertellen over de leefbaarheid van het centrum van Rotterdam. Het centrum is vrij nieuw, er staat veel hoogbouw en op dit moment wordt er op het Weena volop gebouwd. Hoe denkt u dat de mensen op straat dit ervaren?

Sinds ik hier in 1986 ben begonnen is er veel in Rotterdam veranderd. Zo'n hele Waterstad, een Maasboulevard die toch een heel andere skyline van Rotterdam maakt. Het Weena is inderdaad op dit ogenblik een grote bouwput. Dat is aan de ene kant ongezellig maar aan de andere kant ook adembenemend. Want waar in Nederland tref je zo'n bouwput aan? Als je dat gebouw van Nationale Nederlanden overeind ziet komen en je ziet op het Churchillplein het Robecogebouw gebouwd worden dan denk je bij jezelf: 'Dat is niet kinderachtig!'

U als directeur Stadsontwikkeling en planner vindt zo iets fantastisch. Denkt u dat de Rotterdamers er vertrouwen in hebben dat het een aantrekkelijke binnenstad wordt?

Ik ben niet iemand die denkt dat je een stad uitsluitend gezellig krijgt met alleen maar historische gebouwen. Ik denk dat het heel goed mogelijk is om de toekomst te maken. Anders zou ik hier ook niet moeten zitten. Ik ben van mening dat je ook vandaag de dag nieuwe stukken stad kunt maken van een kwalitatief hoogwaardig niveau. We hebben er toch, laat ik het Weena nemen, goed aan gewerkt dat de begane gronden van die gebouwen toegankelijk zijn en dat er publieksfuncties zijn. Dus geen spiegelende vlakken waarin je alleen jezelf voorbij ziet lopen, maar gebouwen waarvan je de betekenis weet, waar je in kunt lopen en een kop koffie kunt drinken. Gebouwen waar winkels in zitten. Er zijn genoeg voorbeelden in de wereld waar dat fascinerend is. Rotterdam is natuurlijk niet met New York te vergelijken, maar in Manhattan heb je stukken waar gloednieuwe gebouwen staan met fantastische entrees en toegankelijkheid. Hier-

Een adembenemende bouwput. Foto: Annemarie van Bolhuis

door krijg je een stedelijk landschap wat voor mensen heel erg aangenaam kan zijn. Je maakt wel echt stad.

Op wat voor schaal wilt u wonen en werken mengen in het centrum? Kiest u bepaalde plekken uit die puur voor werken of voor wonen zijn?

We letten zowel op het mengen van de functies wonen en werken als ook op de hoogte van de gebouwen die er worden neergezet. Stadsontwikkeling is bewust bezig met het bewaken van de skyline van Rotterdam: niet alles kan hier. Dus zoveel mogelijk mengen, ook wat de bouwhoogte betreft. De gebieden daar dicht tegegaan zullen niet te hoog worden en een versterking van de woonfunctie krijgen.

Wat is hoog in Rotterdam?

Zo'n 140 meter, deel dat maar door drie, dat zijn dan ongeveer 45 verdiepingen.

De woningbouw op een aantrekkelijke locatie met uitzicht op de rivier zoals de Kop van Zuid, worden dat woningen voor yuppen?

Ik heb een hekel aan het woord 'yuppen', volgens mij heeft Rotterdam er ook niet veel. Kijk, er is een groep mensen met hogere inkomens die veel gebruik maken van stedelijke voorzieningen. Dat zijn behoorlijk verdienende jongeren, een- en tweepersoonshuishoudens en ouderen met een hoog pensioen. Die categorieën willen we graag in de stad krijgen en houden. Er is een tijd geweest dat je dat niet mocht zeggen, dat was niet netjes want als stad moest je vooral oog hebben voor de minder draagkrachtigen. Daar zijn we in die zin op teruggekomen, dat we denken dat er wel een evenwicht gezocht moet worden. Rotterdam heeft geconstateerd dat er hier weinig is gebouwd voor de midden- en hogere-inkomensgroepen. Toch zoeken we evenwicht. Op de Kop van Zuid bouwen we daarom 50% sociale sector en 50% koop en dure huren. Op die manier kun je ook meer aandacht besteden aan de buitenruimten. De stadsvernieuwing in Feijenoord, Noordereiland en de Oostkop is volledig in de woningwet-sfeer gedaan en dat blijkt budgettaire problemen op te leveren bij de inrichting van de buitenruimten. Op de Kop van Zuid streven we naar een buitenmilieu van goede kwaliteit waarbij de kans op verpaupering ervan veel kleiner wordt. We hebben een interne reorganisatie achter de rug om onze specialisten in het inrichten van de buitenruimten zo vroeg mogelijk te betrekken bij het stedenbouwkundig plan. Daardoor is er een hogere garantie dat al die plannen op alle aspecten worden doorgeëxerceerd. Maar om financieel mogelijkheden te scheppen is het noodzakelijk dat je gemengd bouwt!

Hoe zit het met de recreatieve functie van de binnenstad?

Waterstad is als maritiem toeristisch attractief plan gebombardeerd; Maritiem

Museum, het Imax Theater, het Econocenter, er is een hotel gebouwd gekoppeld aan het Maritiem Museum. De driehoek Tropicana-Schiedamsedijk-Maritiem Museum moet verder worden ingevuld met toeristische attracties. Daarnaast heeft het Oude Havengebied een vlucht genomen, dat is ongelofelijk. Met de prachtige zomer die we achter de rug hebben was het iedere avond bal. Dat was dé plek waar je naar toeging, dáár zat heel Rotterdam.

Maar dat zijn grootschalige toeristische attracties, voor een kroegentocht in Rotterdam moet je wel een taxi nemen!

Ja, er zijn wel meer steden waar dat zo is. In Nederland vindt men dat alles op een kluitje moet liggen. Zo versterken functies elkaar en dat noemt men dan centrum. Rotterdam heeft een structuur waar het dan weer hier en dan weer daar centrum heet. Je kunt vreselijk je best doen om dat bij elkaar te clusteren maar dat is onmogelijk want het is een gegroeide situatie. Inwoners van Rotterdam weten hoe het werkt en ze weten waar ze heen moeten. Dat is voor een Rotterdammer heel normaal en die ligt daar ook absoluut niet wakker van. Voor een bezoeker is dat even wat moeilijker, maar dat is een kwestie van goed informeren. Het is natuurlijk toch zo dat Rotterdam er nu pas aan toe komt om dat soort dingen te realiseren.

In eerdere interviews schetste u Rotterdam Noord en Rotterdam Zuid als twee duidelijk gescheiden gebieden. De bevolking van Rotterdam beschouwt dat zelf ook zo. Een Rotterdammer komt óf uit Noord óf uit Zuid. Hoe dacht u zo'n sociaal probleem door het leggen van een brug van de Noordkant naar de Kop van Zuid op te lossen?

Zo'n brug is psychologisch heel erg belangrijk.

Illustratief voor de situatie in Rotterdam is de volgende anekdote. Er staat iemand op Noord en die ziet beweging op Zuid en die roept zo tussen zijn handen: "Hee vertel eens, hoe kom ik daar". Dan is het antwoord van de overkant: "Dat weet ik niet want ik ben hier geboren". Iedereen in Rotterdam heeft de neiging deze situatie te accepteren. Maar ik had iets eigenwijs: "Dat kunnen jullie nu wel allemaal zeggen maar dat is toch heel raar!" Op de Noordkant constateer ik locatiegebrek voor woningen, kantoren, bedrijven en overige voorzieningen, terwijl op Zuid gebieden liggen dat we BISPO noemen en waar we bezig waren om te kijken hoe we daar iets in de sfeer van vier lagen op elkaar gestapelde woningen zouden kunnen neerzetten. Dat lukte gewoon niet. Toen hebben we het plan ontwikkeld waarbij we al die dingen aan elkaar geknoopt hebben: een oplossing voor lokatiegebrek op Noord en tegelijkertijd een kans voor Zuid om te kunnen verbeteren. En dan niet alleen geredeneerd vanuit het BISPO gebied, maar vanuit zo'n hele Kop van Zuid. Een buurt als Feijenoord daar moet je iets mee doen, anders blijft dat in een negatieve spiraal zitten, hetzelfde geldt voor Katendrecht en Afrikaanderwijk.

Afgelopen zomer was het iedere avond bal in de Oude Haven. Bron: Voorlichting Rotterdam

Eigenlijk wordt het centrum daardoor ver-groot.

Inderdaad en het centrum raakt vol. Bovendien is die brug door de uitbreidingen technisch nodig; voor aan- en afvoer van personen en goederen. Ook kun je een circuitje maken: Van de Boompjes de ene brug over van Noord naar Zuid, dan over de boulevard aan de Zuidkant naar de andere brug en weer terug naar de Boompjes. Je voegt mogelijkheden toe. Als het er eenmaal is dan zal iedereen zeggen: "Mijn hemel hadden we dat nou maar eerder gedaan."

Wat vindt u van de gedachte, onder andere door drs. G. Oude Engberink (GSD Rotterdam, red.) naar voren gebracht, dat een stad geen pompeuze prestigewerken zou moeten ontwikkelen terwijl er tegelijkertijd zo'n hoge werkloosheid is?

Vanuit de positie van die man zeer begrijpelijk: werkend met de wetenschap 'ik heb een groot probleem, kan nauwelijks het hoofd boven water houden', en je kijkt naar de gemeentelijke overheid die bezig is grote glimmende gebouwen uit de grond te stampen. Ik kan me voorstellen dat je in zo'n situatie denkt 'wat schiet ik daar nou mee op'. Daar zit denk ik één grote misvatting in: een stad kan nooit de wens van een individuele burger honoreren. Zou dat gebeuren, dan zou je als stad een charitatieve instelling zijn en al je reserves weggeven. Wat Rotterdam probeert is nieuwe werkgelegenheid aan te trekken. Het grote gevaar van deze stad is dat je te eenzijdig aan de haven gaat hangen. Economisch draait die beter dan ooit, maar door de nieuwe bedrijfsmethodieken raakt hij arbeidsplaatsen kwijt. Dus als stad moet je een slag maken van havenstad naar een genuanceerder economisch systeem. Om nieuwe moderne bedrijven aan te trekken moet je goede variatie in je woningbouw hebben. Bedrijven worden steeds minder locatie-gebonden dus de

keuze voor de locatie van een nieuwe vestiging wordt vaak heel raar gemaakt: mevrouw komt langs en vindt het belangrijk dat er een leuk winkelcentrum is, de kinderen goed naar school kunnen en er een aantrekkelijke villawijk is om te wonen. Dat soort factoren wordt steeds belangrijker doordat het minder ter zake doet waar een bedrijf zich vestigt; men hoeft niet meer persé aan het water te zitten vanwege de aanvoer. Als stad zul je daarom een totaal-milieu moeten kunnen aanbieden. Dat wetende werkt Rotterdam aan dat soort plannen, met in het achterhoofd ook de belangen van de mensen die in Afrikaanderwijk en Feijenoord wonen. We stoppen op die manier een neergaande spiraal, dat is de filosofie.

Is dat alleen een filosofie of levert dat echt wat op?

Dat is niet direct zo aan te tonen, daar weet ik ook niet alles van omdat het mijn vak niet is, maar we weten wel ongeveer hoeveel arbeidsplaatsen dat zou kunnen opleveren. Voor die individuele meneer kan ik dat niet zeggen. We studeren er wel op hoe die sociale return beter gericht zou kunnen worden."

De plannen rond de locatie van kantoren in de binnenstad, het Brainpark, de verplaatsing van Zestienhoven, het BISPO, de Oude Haven, Rotterdam lijkt overal tegelijk bezig te zijn met ambitieuze projecten. Hoe groot is de kans dat de ontwikkelingen en met name de realisering van kantoren op verschillende locaties, elkaar bijten?

Het lijkt erop of we hier wereldbestormers zijn, maar het is ook een kwestie van logica en de dingen achter elkaar doen lopen. In de ruimtelijke ordening moet je ver vooruitdenken. Uit ons hoofd zijn het Weena en de Coolsingel, dat loopt; klaar. Wanneer de studies over verdichting van de woonfunctie van het centrum klaar zijn, krijgen we in het centrum locatiegebrek. Met Prin-

senland, een project van 5000 woningen, zijn we al zo'n zeven jaar bezig. Wil je niet klem komen te zitten dan zul je nu al moeten richten op nieuwe grote plannen: dat wordt de Kop van Zuid, 5000 woningen met kantoren die we in het centrum niet kwijt kunnen en waarvoor je een lokatie moet hebben. Als de Kop van Zuid al een heel eind gerealiseerd is komen we aan de concretisering van de plannen rond Zestienhoven toe. De procedures die daarbij komen kijken nemen zo'n vijf à acht jaar in beslag: we moeten een milieu-effectrapportage maken en een structuurplan voor de hele Noordrand. Ondertussen moet er een beslissing genomen worden over het al dan niet verplaatsen van Zestienhoven en zal het vliegveld in zijn huidige toestand opgeknapt moeten worden zodat het economisch mee kan blijven draaien. Rond die tijd is de Kop van Zuid waarschijnlijk klaar en schuiven we door naar de Noordrand met een bouwprogramma van 5 à 7 duizend woningen en bedrijfsterreinen die niet in dezelfde sfeer van de Kop van Zuid -woningen en kantoren- moeten liggen. Procedureel nemen dit soort zaken enorm veel tijd in beslag dus moet je nu al je bouwlocaties voor over tien jaar gaan benoemen.

Andere steden, Amsterdam voorop, beginnen zo langzamerhand uit hun voegen te barsten. Wanneer krijgt Rotterdam met dit probleem te kampen?

Vergeleken met Amsterdam hebben we wel wat mogelijkheden alleen van een andere omvang. Maar er is niet voor niets een Vierde Nota verschenen die zegt: "We moeten kijken naar de totale Randstad." Op dit moment zijn we samen met PPD en RPD bezig de as Den Haag-Delft-Rotterdam-Dordrecht-Breda te bekijken. Studies daarover zijn in volle gang. Dat neemt veel tijd en daarom moet je je er nu al mee bezig houden. In ons vak moet je integreren en aanjagen, zorgen dat je allemaal ballen in de lucht hebt en ondertussen gewoon je werk aan je projecten blijven doen.

Voordat u naar Rotterdam kwam heeft u vijftien jaar in Amsterdam gewoond. Welke stad vindt u leuker om in te wonen, Rotterdam of Amsterdam?

Ik zit niet zo in elkaar dat ik op een plek werk en bezig ben en dan denk: "O, zat ik maar in Amsterdam." Deze stad heeft een aantal kwaliteiten die het aantrekkelijk maken om hier te wonen. Wanneer ik door het Scheepvaartkwartier loop en ik zie aan het eind van de straat zo'n enorm zeeschip langsvaren, dat vind ik fantastisch, adembenemend. Ik zit lekker aan Rotterdam gebakken. Het leuke aan deze stad is de hoogbouw, dat kan hier. Ik woon in een van de torens aan de Boompjes en kijk 's avonds uit het raam tot Gouda, Zoetermeer, Delft, de Van Brienoordbrug. Dat is zo Rotterdam. Dat vind ik kwaliteit.

ANNEMARIE VAN BOLHUIS
EN LIA DE LANGE
redactie AGORA